

HUKUKA RAĞMEN YASA, YASAYA RAĞMEN UYGULAMA: KADIN HAKLARI MÜCADELESİNDE HUKUKUN İMKÂN LARI VE İMKÂNSIZLIKLARI AVUKAT HÜLYA GÜLBAHAR İLE SÖYLEŞİ

*Söyleşi: Derya Demirler – Uğur Demirci
7 Temmuz 2006, İstanbul*

Türkiye’de kadın hareketinin yıllardır verdiği mücadelelere karşın ancak ve kısmen AB süreciyle görünürlük kazanan kadın hakları alanında son yıllarda önemli birtakım değişiklikler gündeme geldi. Fakat bugüne kadar yasal değişikliklerin kadınların hayatlarını olumlu veya olumsuz anlamda dönüştürücü potansiyeli, gerek anaakım medya gerekse de yasa koyucular tarafından yeterince gündeme getirilmedi ve böylece kamuoyunun nazarından sakınıldı. Oysaki, kadınlar olarak hayatlarımızın bir döneminde karşı karşıya kalabileceğimiz ayrımcı ve/veya şiddet içeren tutum ve pratiklerle mücadele edebilmek için haklarımızı ve yükümlülüklerimizi bilmemiz ve hukuku kendi lehimize kullanmanın yollarını araştırmamız gerekiyor. Çünkü bir egemenlik aracı olan hukuk, sadece hukukçulara terk edilemeyecek bir mücadele alanı. İşte tam da bu nedenle, kadın hakları alanında özellikle son dönemde gerçekleştirilen yasal düzenlemeleri ele alarak bu alanda yıllardır mücadele veren feministlerden Avukat Hülya Gülbahar ile 4320 sayılı Ailenin Korunması Hakkında Kanun, Medeni Kanun ve Türk Ceza Kanunu değişiklikleri üzerine konuştuk.

***Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Bir Araç Olarak 4320 sayılı Kanun
4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun 1998’de çıktı. Nasıl bir
uygulama alanı buldu? Siz, kadın hakları açısından nasıl
değerlendiriyorsunuz mevcut yasayı?***

4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun, aile içinde şiddete uğrayan bireyleri korumaya yönelik bir kanun. Mahkemenin, şiddet uygulayana “şiddet uygulama” diye emir çıkartmasını öngörüyor. Çıkartılan emre de zaten bütün dünyada “koruma emri” deniyor.

Kanun, şiddet türüne göre değişen tedbirler öngörüyor. Silahla tehdit varsa, silahını teslim et diyecek Mahkeme; eşyaları kırıyor, eşyaları kırma diyecek... Şiddet uygulayan kişi psikolojik şiddet yoluyla kadının özgüvenine, kişiliğine saldırıyor; çocukların ve örneğin kız çocuklarının davranışlarını kontrol ediyor, okumasına izin vermiyor, eve giriş çıkışlarını sürekli kontrol altında tutuyorsa, özellikle bu tip durumlarda ya da fiziksel şiddetin olduğu durumlarda, bu kişinin 6 ay süre ile ortak konuta ya da kadın çalışıyorsa, kadının çalıştığı

yere yaklaşmamasına karar verilecek. Kadın kaçarak başka bir yere, bir yakınının veya bir arkadaşının evine saklandı ise, mahkeme saldırganın o eve de yaklaşmaması gibi önlemlere hükmedebilir.

Burada saldırgana söylenen tek şey “şunu yapmayacaksın ya da şöyle yapacaksın”dır. Buna uygun davrandığı sürece zaten sorun yok. Ama buna aykırı davranırsa, sırf hâkimin yapmamakla ihtar ettiği koruma emrine aykırı davrandığı için 6 aya kadar hapis cezasına çarptırılması gerekiyor. Mahkemenin kararları tedbir niteliğinde olduğu için, duruşmasız olarak ve derhal uygulanması gerekiyor, hiçbir harca tabi değil. Aslında kadınlar bu yasayı bilmeseler bile, örneğin içeriği “Boşanmak istiyorum; çünkü üzerimde sigara söndürüyor, beni kaç kere hastanelik olacak şekilde dövdü” minvalinde bir dilekçe verdiğinde, yargıcın, savcının ya da polis memurunun konuyu otomatik olarak aile mahkemesine götürmesi ve oradan da hemen bir koruma emri çıkarılması gerekiyor. O açıdan pratik olduğu kadar, kendi içinde de bence iyi bir yasa.

4320 sayılı Kanun’un tabii ki önemli eksiklikleri, yetersizlikleri var. Dünyada da yeni sayılabilecek bir koruma sistemi bu. Örneğin Avusturya’da 1 Mayıs 1997’de çıkartıldı. Ancak sistemi bizden daha iyi. Çünkü polisin orada şiddet ihbarı alır almaz, bir mahkeme, savcılık kararı olmaksızın, saldırgana 10 ya da 20 günlük uzaklaştırma cezası verme ve saldırganı derhal ortamdan uzaklaştırma hakkı ve görevi var. Rüya gibi değil mi!?

4320 sayılı Kanun nasıl bir zorunluluktan ve ihtiyaçtan doğdu?

Kadına yönelik şiddetle ve özellikle aile içindeki şiddetle mücadele ederken doğdu koruma emri ihtiyacı... Dünya deneyimleri de aynı ihtiyacı gösteriyordu. Kadınlar şiddete uğradıklarında, yıllardır içinde yaşadıkları evlerini ve toplumsal çevrelerini terk etmek zorunda kalıyordu. Hem şiddetin, hem de kendi doğal ortamlarından uzaklaşmanın sıkıntıları başlıyordu bu kez de... Ve saldırgan da ödüllendirilmiş, özendirilmiş oluyordu. Bu yasayla saldırganın şiddet uygulamasının yasaklanmasının ve gerekirse evden uzaklaştırılmasının yolu açılmış oldu. Ama bu yasa, sığınaklar ve kadın danışma merkezleri ile birlikte ele alınması gereken bir yasa ve Türkiye’de, kadın sığınaklarının sayısı hâlâ son derece yetersiz. Oysaki, kadına yönelik şiddetle mücadelede kadın danışma merkezlerinin ve sığınakların varlığı son derece önemli. Kadınlar, kadın danışma merkezlerine gelerek; şiddete karşı haklarını öğrenmek ve kullanmak, hatta şiddetsiz bir hayat kurabilmek, kendi ayakları üzerinde durabilmek için gerekli hukuki, tıbbi, psikolojik danışmanlık ve iş danışmanlığı desteği alabilmeliler.

Sığınakların açılması hangi kurumların görevi ve sığınaklar açılıyor mu?

Türkiye’de şu anda (6 Temmuz 2006 tarihinde kadın örgütleriyle yapılan görüşmede Nimet Çubukçu’nun verdiği bilgiye göre) 17’si Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na bağlı, 12’si valilikler, il özel idareleri ya da belediyelerin işlettiği toplam 29 sığınak var. Oysa Avrupa Birliği kriterleri doğrultusunda, her 7.500 kadın ve kız çocuğu için bir sığınak açılması gerekiyor. Geçtiğimiz yıl Türkiye’de büyükşehir belediyeleri ve nüfusu 50.000’in üzerinde olan belediyelere sığınak açma zorunluluğu getirildi. Ama söz konusu yasal düzenlemeye rağmen, sığınaklar açılmıyor. Ortada bir yasa var ama, uygulamamak için onlarca bahane bulunuyor. Kanun değişikliği oldu ama belediyeler hâlâ sığınak açmak istemiyor ve bu konuda direniyorlar, uygulama yasaının olmadığını öne sürüyorlar. Kadınlar söz konusu olduğunda bunlar klasik bahaneler. Bu durumda da kadınların bir kısmı, gücünü “uygulama yasası derhal çıkartılsın” diyerek harcıyor; bence bu hatalı bir bakış. Bir bölümümüz hâlâ böyle bakabiliyoruz. Oysa “yasa orada duruyor, derhal uygulansın, bu bir bahanedir” demek gerek. Hiçbir hukuk devletinde yasa orada dururken, yıllarca yönetmelik çıksın diye beklenmez. Zaten hiçbir hukuk devletinde (bizde 4320 sayılı yasada olduğu gibi) 1998’de çıkan bir yasa için 2005’te, yani yedi yıl sonra yasa uygulansın diye kampanya yapılmaz. Trajikomik bir şey bu...

4320 sayılı Kanun, şiddet uygulayan bireyi şiddete uğrayan kişi veya kişilerden uzaklaştırmayı öngörüyor. Şiddete uğrayan bireyi korumaya yönelik bir diğer yöntem olan sığınaklar ve kadın danışma merkezleri hangi durumlarda daha makul bir seçenek oluyor?

Sığınaklar ve danışma merkezleri iki açıdan vazgeçilmez önem taşıyor. Birincisi, can güvenliği sorunu olduğunda adresi gizli sığınaklar yaşamsal önem taşıyor.

İkinci olarak, belli durumlarda kadının, o şiddet ortamından kendisinin uzaklaşması gerekiyor. Bazen, şiddeti komşuların da kanıksadığını ya da akrabalarla birlikte yaşanan binalarda, erkeği evden uzaklaştırsanız bile erkeğin akrabaları tarafından, kadın üzerindeki şiddet ortamının devam ettirildiğini görüyoruz.

Ama gerek bizim deneyimlerimiz gerekse de bütün dünyada kadınların deneyimleri de gösterdi ki, bu tür durumlar dışında, kadınların evinden uzaklaşması demek yaşama alanından, çocuklarıyla beraber alıştığı ortamdan, çocuğun okul mesafesinden uzaklaşması, ailesinin, arkadaşlarının desteğinden yoksun kalması demek. Bu her zaman tercih edilen bir

yöntem değil; çünkü birçok durumda kadın hem şiddete uğrayıp hem evden uzaklaştığında bir kez daha mağdur duruma düşmüş oluyor. İşte bütün dünyada buna karşı bulunan formül de koruma emridir. Şiddet uygulayan bireyin ortamdan uzaklaştırılmasıdır. 4320 sayılı Kanun da bu amaçla çıktı Türkiye’de.

Yasanın çıkmasında Türkiye’deki kadın hareketinin etkisi nasıl oldu?

Bu yasanın çıkması için Türkiye kadın hareketi çok önemli ve örnek mücadelelerden birini verdi. Çok sıkı bir kamuoyu oluşturma ve lobi faaliyeti yapıldı bu yasa ile ilgili olarak. Birtakım kadın örgütleri bu alanı çok iyi değerlendirdi.

Hangi kadın örgütleriydi bunlar?

Kadının İnsan Hakları için Yeni Çözümler Vakfı, Mor Çatı ve Kadın Dayanışma Vakfı gibi örgütlerin kamuoyu oluşturma ve baskı gücü olma çalışmaları çok büyük önem taşıdı bu yasanın çıkış sürecinde. Kadının İnsan Hakları Projesi’nin, Kadın Bakanlığı ve Meclis düzeyindeki lobi faaliyetleri de son derece etkili oldu. Çünkü bu yasa Meclis’te çok uzun süre beklemişti ve çıkmıyordu. Bunun üzerine İstanbul Bağımsız Kadın İnisyatifi Türkiye çapında imza kampanyasıyla 4320 sayılı Kanun’un derhal çıkartılmasını istedi. Bu kampanyayla binlerce imza toplandı Türkiye çapında... Mersin’den, İzmir’den, Çanakkale’den, Bursa’dan, Ankara’dan, Adana’dan, değişik kentlerden kadınlar imza topladılar. Toplanan imzalar bir elde birikti. İstanbul Bağımsız Kadın İnisyatifi’nin girişimiyle yasa çıkıncaya kadar her cumartesi günü İstiklal Caddesi’nde yürüyüş yapılması kararlaştırıldı. 50 kadınla başlayan bu yürüyüşler, giderek 150’yi aşkın kadına ulaştı ve medyada da, o dönem açısından önemli bir yankı buldu. Türkiye çapında toplanan bu imzaları yine değişik kentlerden, İzmir’den, Antalya’dan, Ankara’dan, Bursa’dan arkadaşların katılımıyla doğrudan Bakanlık’a götürdük ve Işıl Saygın’ın bizzat kendisine “Bakın bu kampanya sürüyor, yürüyüşler yapıyoruz Türkiye çapında, artık bu yasanın daha fazla geciktirilmesini istemiyoruz. Kampanyaya yasa çıkıncaya kadar devam edeceğiz” diyerek teslim ettik... Zaten her yıl yapılan kadın sığınakları kurultaylarının ve kadın hareketinde son yıllarda önemli bir işlev görmekte olan Kadın Kurultayı internet grubunun Türkiye çapındaki ilk ilişkileri de bu kampanya sırasında kuruldu. Yani kampanyanın tek etkisi, yasanın çıkması için baskı oluşturmaktan ibaret değildi.

Bu yasaya kadın hareketinin eleştirileri neler oldu?

Bir kısım kadın örgütü olarak, zaten yasanın çıkış sürecinde de eleştirilerimizi söylüyorduk. Eleştirilerimiz, yasanın adından başlıyordu. Yasanın adının “Ailenin Korunmasına Dair” olması yanlıştı. Mevcut yasa, aynı çatı altında yaşayan ve şiddete uğrayan tüm aile bireylerinin (kadın, çocuk, yaşlı, hasta...) bu şiddetten korunmasını öngören bir yasaydı. Ama maalesef dönemin Meclis’indeki muhafazakâr anlayış, bunu bireyin değil, ailenin korunmasına dair yasa diye formüle etti. Bu yanlışlık, yasanın uygulanmasını zorlaştıran nedenlerden biri oldu. Örneğin, yasanın “kusurlu eş”e uygulanacağı söyleniyordu. Halbuki yasanın içeriğinde de açık ve netti ki, hangi birey kime karşı (eş ve hatta medeni nikâhlı eş olması gerekmiyor) şiddet uygularsa, derhal koruma emrinin çıkartılması gerekiyordu. Ayrıca, koruma emrinin ihlali halinde 6 aya kadar verilecek olan hürriyeti bağlayıcı cezanın paraya çevrilebilmesi ve ertelenebilmesi konusunda tereddüt yaratıyordu.

Kanun, şiddete uğrayanın resmi nikâhlı olmasını da aramıyordu aslında ama uygulamada arandı mı?

Arandı, ama nihayet 2005 yılında İstanbul’dan bir karar çıktı ve o karar emsal bir karar artık. Evli olmak gerekmiyor, evli olmayan eşin maruz kaldığı şiddete karşı da koruma emri çıkartılabiliyor şimdi. Yasanın çıkışındaki amaç, şiddete uğrayanın mı, yoksa ailenin ve aile düzeninin mi korunmasıydı? Sizce bu yasanın çok uzun süre Meclis’te bekletilmesinin nedeni neydi?

Sonuçta kadınların istediği bir yasa oldu bu. Kadınlar bu yasaı kadına yönelik şiddetin önlenmesi için istedi. Evet, Kanun gerekçesinde ailenin bütününün korunmasına vurgu yapılıyor ve dönemin Meclis’indeki muhafazakâr anlayışın izlerini görebiliyoruz. Ama özellikle kadınların ve çocukların aile içi şiddetin mağduru olduğu gerçeğine kimse gözünü kapatamadı. Ve gerekçe içinde “kadın ve çocukların aile içi şiddet olaylarına daha çok maruz kaldığı yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkmaktadır” denerek, aile içerisindeki şiddet konusunda asıl dezavantajlı grubun kadınlar ve çocuklar olduğu gerçeği kabul edilmek zorunda kalındı.

Yasa, çıkarıldıktan sonra bu dezavantajlı kesimi koruyabildi mi?

4320 sayılı Kanun, 17 Ocak 1998 tarihli *Resmi Gazete*’de yayımlandı. Türkiye’de gördüğümüz yasa çıkarma süreçlerinin tipik örneğini biz burada da yaşadık. Yasa çıkartmak ucuz ve kolaydır. Ama uygulanması, bütçe gerektirir, kurum gerektirir, kurumlarda zihniyet değişikliği gerektirir. Örneğin kadınlar söz konusu olduğunda bu mekanizma acayip otomatik

işler: Yıllarca mücadele edersiniz, sonunda başarılırsınız, Meclis'te eller iner kalkar, yasa çıkar ama çıktığıyla kalır. 4320 sayılı Kanun çıktı, ama hayat bulmasını sağlayacak olan sığınaklar ve kadın danışma merkezleri oluşturulmadığı için kadınlar açısından bilinen ve uygulanan bir yasa olamadı.

Diğer önemli nokta da şu; bütün yasal süreçlerde, benim kişisel bir gözlemim var: Bizim dişimizi tırnağımıza takıp kadınlar lehine çıkarttığımız yasaları, sistem ve erkekler, hukuka, bilgiye ve araca daha kolay ulaştıkları ve kendi lehlerine uygulatabildikleri için kendi lehlerine uygulatıyor. Gördüğümüz ilk koruma emri örnekleri “anneme kötü davranıyor” diyen bir kocanın karısına karşı açtığı; baldıza, geline karşı açılan; hatta ileride açacağı boşanma davası için delil oluşturmak isteyen erkeklerin “karım beni dövüyor” diye açtıkları davalardı!

Aynı şey Medeni Kanun değiştiğinde de oldu. Medeni Kanun, aile içi ilişkiler konusunda, “gerektiğinde Aile Mahkemesi hâkimi tedbir kararı vererek müdahale edebilir” hükmü getirmişti. Biz bu hükmü istiyorduk; çünkü aile içindeki ekonomik ve fiziksel şiddet olaylarında tedbir kararı verilmesi çok gecikiyordu. Aynen 4320'nin çıkar çıkmaz önce erkekler tarafından uygulanması gibi, Aile Mahkemeleri'nin tedbir kararları da yasa çıkar çıkmaz önce erkeklerin istediği talepler konusunda verilmeye başlandı.

Ayrıca, kadınlara ilişkin düzenlemelerde yaptırımlar bilinçli bir biçimde son derece zayıf tutulmakta. Örneğin ayrımcılık yasaktır, suçtur dersiniz, cezasını paraya çevirirsiniz ve belki cezası 100-200 YTL'dir, ya da kreş açma zorunluluğunun yaptırımı o kadardır. O zaman kimse ipelemez yasayı, eski tas eski hamam hayat aynen devam eder. Bizim de bizler gibi huzursuz (!) kadınlara ya da tüm dünyaya karşı, “ne şık yasalarımız var” deme hakkımız olur! Bu da dünya çapında uygulanan cinsiyetçilik formüllerinden biri zaten... Türkiye'de bütün formüller aynı anda uygulanmaya devam ediyor.

Bir başka tipik kural da, asla o yasa değişmiş gibi davranmamaktır, yok saymaktır o değişikliği. Yani Anayasa'da yazıyor: “Türkiye anayasal bir hukuk devletidir.” Hukuk devletinde yasalar uygulanır, yasa dediğin şey bağlayıcıdır; ama biz, İstanbul'daki kadına yönelik şiddetle uğraşan kadın örgütleri olarak, biliyorsunuz 2005 yılında “4320 uygulansın” kampanyası yaptık. Anadolu'nun uzak kentlerini bırakalım, biz İstanbul'da bile yakın zamanlara kadar koruma emri isteyen dilekçelere yasanın metnini ekliyorduk.

17 Ocak 1998'de çıkan bir yasanın uygulanması için kadınların kampanya yaptığı bir ülkedeyiz! Aradan 7 yıl gibi bir süre geçtiği noktada bile. Kısacası, önemli bir yasa ama hâlâ kimseyi koruyabilmiş değil!

2005 yılındaki bu kampanya çerçevesinde feminist bilince sahip kadınların, kendi örgütlenmelerini yaparken, kendi siyasetlerini ve çalışmalarını yürütürken eğitim olanaklarına kavuşamamış kadınlara yönelik olarak bu tür bir aktivizm örgütlemeleri önemli. Aslında yasanın çıkışında kadın hareketinin aktif müdahalesini görüyoruz; sonra aradan 7 yıl geçiyor, arada bir kopukluk ve sonra bu yasanın uygulanması için tekrar bir eylem başlatılıyor. Aradaki süreyi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ama bu aradaki yedi yıl boş geçmiş değil. Hoş bir belgedir: Yasa çıkar çıkmaz Işıl Saygın'ın bastırıldığı kitapçıkta, yasanın çıktığı hafta, benim kendi yaptığımız başvurulardan sonuç alamadığımızı anlattığım gazete kupürü basılı. Aradan geçen 7 yıl boyunca Türkiye çapında kadına yönelik şiddetle mücadele eden kadın örgütleri, her yıl bir Sığınaklar Kurultayı düzenledi. Her kurultayda bunlar kamudan gelen temsilcilerle birlikte tartışıldı. Kurultay sonuç bildirgeleri kamuoyu, basın aracılığıyla ve doğrudan doğruya Kadından Sorumlu Bakanlık'a ve Adalet Bakanlığı'na sürekli olarak iletildi. Bu süreç içerisinde kadın örgütleri bu konuya sessiz kalmadı. Kamuoyuna sözlerini anlattıkları her noktada 4320'nin otomatik olarak uygulanması gerektiğini belirttiler.

Kurultaylarda, 4320'nin uygulanması ve değiştirilmesi konusundaki taleplerimizi de yasa teklifleri şeklinde hazırlayarak Meclis'e ilettik. Onun sonucunu şimdi 4 Temmuz 2006 günü *Resmi Gazete*'de yayımlanan Başbakan R. Tayyip Erdoğan'ın imzaladığı genelgede görüyoruz. Bu genelge, kusurlu eş tanımı yerine, şiddet uygulayan birey tanımı getirilmesi vb. yasa değişiklikleri yapılması ve etkin olarak uygulanması konusunda ilgili kurumları görevlendiriyor. Bunlar aslında uygulama ile çözülebilecek değişikliklerdi; önemli olan uygulama niyeti ve kararlılığıydı. Ama bunu göremedik henüz.

Geçen yıl yapılan kampanya yasanın uygulanmasına yönelikti dediniz, barolar ve kadın hukukçular neler yapıyorlar? Baroların kadın komisyonundaki arkadaşlara bu konuda ne kadar eğitim veriliyor ya da ne kadar örgütlü bir çalışma yürütülüyor bu konuda? Sadece İstanbul'da değil, Ankara, İzmir ve diğer büyükşehir barolarında, diğer kadın örgütleriyle

birlikte davranarak uygulamayı baskı ve taleple zorlamak gerekli belki de. Var mı böyle bir örgütlülük ve çalışma?

Bir kere kadının kendini ortaya koymadığı karma bir yapıdan kadınlar lehine bir şey beklemek saçma. Yani orada bir kadın grubu yoksa, bir X ilindeki baro yönetimine baskı yapacak bir kadın grubu yoksa orada kadın hareketi olmaz, olmuyor. Göstermelik kurullar yaratılabiliyor, “Biz de kadınız, hadi bir kadın komisyonu oluşturalım, arada bir basın açıklaması filan yaparız” diye. Yine de, göstermelik de olsa, bu kurulların var olması çok önemli, orada bir sürecin başladığına işaret ediyor. Bağımsız bir kadın alanı, kadın sözü oluşması gerekir, oluşabilir. En azından böyle bir ihtiyacın varlığını göstermiş oluyor. Sonra bu kurumların daha feminist ilkelerle çalışan, kâğıt üzerinde değil, toplumda fiili eşitliği sağlayıncaya kadar mücadele edecek kadın girişimlerine dönüşmesi gerekiyor. Örneğin daha bu yıl, kadın kurultayı e-posta grubuna üye olan Ordulu bir kadın avukat arkadaşımızın girişimiyle orada başlayan baro kadın çalışmasında 15’in üzerinde kadın avukat buluştu ve gayet sıkı bir çalışma başlatmış durumdalar.

Şimdi Türkiye’de böyle bir sürece girdi kadın hareketi. Özellikle İstanbul Barosu Kadın Hakları Uygulama Merkezi’nin çalışması örnek bir çalışmadır. 400’ün üzerinde avukat var meslek içi eğitim sürecinden geçen. Meslek içi eğitim sonrasında bu merkezde görev yapmaya başlayan 400’ün üzerinde gönüllü avukat, İstanbul’un her bölgesinde kadınlara ücretsiz hukuki danışmanlık ve avukatlık hizmeti veriyor. Meslek içi eğitimlerle de bu yasaları ve uygulamayı sürekli tartışıyoruz.

Ama hukukçular meselesinin ötesinde başka bir şey daha var. Kadın hukukçular bu memlekette çok çalıştı kadın hakları için. Birçok şey hukukçunun üzerine bırakılıyor. Soyadı örneğin, hepimizin meselesi; çok, çok önemli, sadece hukukçuların takip etmesi gereken mesele değil ki bu... Evlilikte, aile içinde mal rejimi sadece hukuk konusu mu yani? Hukukun bir bölümünü ilgilendiren bir şey... Asıl olarak iktisatçı, sosyolog ve diğer disiplinlerden arkadaşlarımızı ve özgül çalışması ne olursa olsun tüm kadın örgütlerini, gruplarını, kadınları ilgilendiren bir şey... Evlilik içi tecavüz ya da partnerlerin tecavüzü çoğu kadının sürekli olarak başına gelen bir şey... Ben düşünemiyorum ki bir kadın hayatının herhangi bir evresinde istemediği halde bir ilişkiye zorlanmış olmasın. Ya 4320, yani şiddete karşı yasa? Kadın hareketinin bu işlere hep beraber sarılması gerekiyor. Yani bunlar hukukçuların gündemi değil, hepimizin ortak konuları...

Sizce yasa mevcut haliyle yeterli bir yasa mıdır? Diğer bir deyişle, “yasaların uygulanması için mücadele etmeliyiz, bunlar zaten yeterli” mi diyorsunuz?

Bu, eldeki yasanın yorumu meselesi. Burada kadın hareketinin, teknik bir yorum yaparak, bu hataya düşmemesi lazım; bence düşüyor zaman zaman. Maalesef kendi hukukçu arkadaşlarımız da düşüyor. Hemen yasa değişikliği istiyoruz. Yani biz elimizdeki araçları kullanmak ve zorlamaktansa işi hemen yeni bir yasa değişikliğine havale ediyoruz; o zaman beklemeye geçiyor her şey. Artık bu mantıktan kurtulmamız gerekiyor. Yani örneğin “Ailenin Korunmasına Dair Kanun” adı kötü bir ad, değişsin. Ama biz bütün gücümüzü buraya mı vereceğiz, buraya mı yüklenelim? Bu yasanın 7 senedir orada ölü bir yasa olarak durması yerine aynen bizim yorumladığımız gibi -evli olsun olmasın, nişanlılık dönemi olabilir, boşandıktan sonra olabilir, erkek arkadaşı olabilir, eski kocası olabilir- aktif bir şekilde uygulansın... Nitekim gördünüz, geçen günlerde, iki yıl sonra eski eşini ve onun yeni eşini, iki kişiyi birden öldürdü adam. Yani ayrılmanın üzerinden iki yıl geçtikten sonra ölüme varan bir şiddet söz konusu. Sonuçta bu yasanın bizim yorumladığımız şekliyle ve otomatik olarak uygulanması çok önemliydi. Aslında biz teknik konuları (isminden başlayarak kusurlu eş tanımına kadar) bence daha yaratıcı yorumlayabilir, ille de yasa değişikliğine gerek kalmadan uygulamayı zorlayabiliriz.

Peki, sizce yasanın uygulanmasında karşılaşılan sorunlar nereden kaynaklanıyor?

Bu konuda mesleki eğitim yapılmadığını, şimdi kadınlar lehine bir düzenleme yapıldığı zaman sistemin nasıl işlemeye başladığını anlatmaya çalışıyorum. Bir tanesi yasanın kâğıt üzerinde kalması. İkincisi, erkeklerin kadınlar lehine olması öngörülen yasaları önce kendi lehlerine kullanmaya çalışması; üçüncüsü, kadınların lehine uygulama talepleri konusunda inanılmaz bir direnç gösterilmesi. Ve bir başka eğilim de mümkünse kadın aleyhine kullanmak aynı yasayı, yasa değişikliklerini...

Geçtiğimiz günlerde TCK değişikliğinde de biz aynı şeyi gördük. Aile içi şiddet konusunda son derece örnek bir düzenleme yapıldı. Sistematiğe almış aile içi şiddet, “işkence” adı altında düzenlendi ve cezası 2 yıldan başlıyor. Yeni TCK’da 2 yıl ve üstü cezaların ertelenmesi ve paraya çevrilmesi yok. Dolayısıyla bu eziyet maddesi son derece önemli bir maddeydi. TCK düzenlemesi sırasında kadına yönelik şiddetin söz konusu olduğu durumlarda hep bu 2 yıllık sınıra dikkat edilmişti. Evlilik içi tecavüz dışında, hiçbirisi şikâyete bağlı değildi. Gördük ki, bu da tipik yasa yapma sürecine ilişkin uygulamadır. Hemen hemen bütün dünyada, özellikle

Türkiye’de çok tipik: Yasayı yapar çıkartırsın, daha yasa yürürlüğe girmeden, hemen birtakım şeyleri geri almak üzere bir seferberlik başlatılır, “Uygulamada çok şikâyet geliyor, vs...” diye. Nitekim, AKP Milletvekili Halil Ürün’ün çokeşliliğe itirazı olan karısına uyguladığı şiddet günlerce kamuoyunu meşgul etti. Hemen arkasından da yasa değişikliği gündeme getirildi. İki şey yapmak istediler: aile içi şiddeti şikâyete bağlı kılmak ve aile içi şiddet olduğunda araya üçüncü kişileri sokarak, tarafları uzlaştırmak.

TCK’nın kadına karşı şiddetle ilgili maddelerinin ve 4320’nin hayata geçmesi için en önemli noktalardan biri, uygulamanın bizzat şiddete uğrayanın şikâyetine bağlı olmamasıdır. Kadının şikâyet etmesi zaten dev bir adımdır. Büyük korkular içerisinde atılmış bir adımdır. Ve kadının, bu şikâyeti nedeniyle, üstüne tekrar ve daha ağır bir şiddetle karşılaşma riski her zaman vardır. Kadınlar bunu bildikleri için zaten bu şikâyeti yapamazlar. Kazara bütün bunları aşip şikâyeti yapabildiyse bile, bu sefer kocası, kocasının ailesi, kendi ailesi, komşuları, şikâyet ettiği emniyet teşkilatı, hatta o kararı verecek olan hâkim, savcı, ilk iş olarak kadını şikâyetten vazgeçirmeye çalışabilir: “kızım yuvanı yıkma çocukların var, sana kim sahip çıkacak, vs.” üzerinden... Dolayısıyla elinde bu araçlar olduğunu bilen ve şiddet uygulayan erkeğin bu yasal düzenlemeler böyle kaldığı sürece o şiddetten cayması, vazgeçmesi mümkün değil. O hakkı kendinde görmeye devam ediyor. Ancak komşular, iş arkadaşları, yoldan geçen birisi, kadının, kocasının şiddetiyle o hale geldiğini anlayan bir eczacı ya da hekim vb., o suça tanık olan herkes sistemi otomatik olarak harekete geçirmeli ki, şiddet uygulayanlar şunu bilsinler: “Ben karımı şimdi sindirebilirim ama bütün mahalledeki kadınları ya da adamları sindiremem. Bir kişi bile şikâyet ederse ben bu cezayı yerim.” Caydırıcılık zaten bu şekilde sağlanacak.

4320 sayılı Kanun’un işletilmesinde farklı mahkemelerin kararları arasında uygulama birliğinden söz edilebilir mi, hukukçular bunu zorluyorlar mı?

Otomatik ve etkin bir uygulamadan hâlâ söz edemeyiz. Daha önce bahsettiğim 4 Temmuz 2006 tarihli Başbakanlık Genelgesi çok önemli. Bu genelgeyle Adalet Bakanlığı’nın bütün teşkilatına ve kadına yönelik şiddetle ilgili tüm teşkilatlara kadına yönelik şiddetle ilgili duyarlılık artırıcı eğitimler verilmesi amaçlanıyor. Bu önemli bir adımdır; ama kadın hareketi ve kadın örgütleri bunu takip etmediği sürece, bu genelge yine tozlu raflar arasında kalacak. Bunun zorlanması gerekiyor; çünkü şiddete karşı hem TCK’nın, hem 4320’nin getirdiği hükümlerin otomatik olarak uygulanması, şikâyete bağlı olmaması kadına yönelik şiddetle mücadelede çok önemli bir adımdır.

Ayrıca bu genelge, önümüzdeki onyılları belirleyecek kadar önemli bir belge. Ve tekrar olacak ama, bu iş sadece kadın hukukçuların işi değil. Artık BM'nin Ayrımcılığa Karşı Sözleşmesi CEDAW gibi, tüm kadınların satır satır ezberleyip, yetkililerden hesabını sorması gereken bir genelge.

Eşitlik Tepsisinde İntikam: Medeni Kanun Değişiklikleri

Kadınlar lehine yapılan yasa değişikliklerinde birtakım uygulama engellerinin söz konusu olabildiğinden bahsettiniz. Medeni Kanun değişikliklerinde bahsettiğiniz engellerin karşılığı nelerdir?

Medeni Kanun'da son derece önemli bir değişiklik yapıldı. Evlilik içinde edinilen malların eşler arasında eşit paylaşımı kuralı getirildi, ama buna 1 Ocak 2002 tarihi eklendi. Mevcut evliliklerin 1 Ocak 2002'den önce edinilmiş olan bütün malları bildiğimiz gibi erkeklerin üzerine kayıtlı olduğu için, bu malların ve gelirlerin erkekler üzerinde bırakılması sağlandı. Böylece yasanın, aile içinde demokratik bir yaşam olmasını amaçlayan, eşlere eşit hak ve yükümlülükler getiren maddeleri kâğıt üzerinde kaldı. Medeni Yasa değişikliklerinden önce kadınların maddi-manevi tazminat ve nafaka alma hakları vardı. Şimdi 1 Ocak 2002'de yasa değişirken bu eski evlilerin, mal rejiminden, yani evlilikte edinilen mallardan pay alması engellendi. Böylece kadınların elinde bir tek araç kaldı: kusurlu eşten maddi-manevi tazminat ve nafaka isteyebilme hakkı. Geçtiğimiz yıl, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, verdiği bir kararla kadınların elinden maddi-manevi tazminat ve nafaka hakkını da aldı. O karar da, "eşit kusur" diye bir kavramın ön plana çıkartılması ve kadınlara "Eşit kusurlusun, o zaman nafaka da alamazsın, maddi-manevi tazminat da alamazsın" denmesiydi.

Erkeğin daha fazla kusurlu olduğunun ispat edilmesini mi aradı tazminat alabilmek için?

Evet, ama bu kararda eşit kusur şuydu: Erkek başka bir kadınla yaşıyor, adam ona ev açmış; üstelik bir çocuğu var ondan. Resmi nikâhlı eşini terk etmiş. Kadın bunun üzerine çocuklarıyla beraber yaşıyor. Kadın bu hareketi karşısında adama "p.zevenk, hayvan, öküz" demiş. Bu üç kelimeyi söylediği için kadınla erkeği eşit kusurlu saydı hukuk sistemimiz. Yani buradaki eşit (!) kusura bakar mısınız? Bir kadını çocuklarıyla beraber beş kuruşsuz bir şekilde terk edeceksin -ki bu yeni Türk Ceza Yasası'na göre suçtur da aslında- aileyi zor durumda bırakarak terk edeceksin; buna karşılık kadın tepkisini, öfkesini bu kelimelerle ifade ettiği için ne nafaka, ne maddi-manevi tazminat alamadan boşanmış olacak! Zaten 1

Ocak 2002'den önce edinilen malları mal rejimi nedeniyle alamıyordu. Bütün o “kadın-erkek eşitliği getirildi” propagandalarına rağmen 17 milyon evli kadın için Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun bu kararı bağlayıcı niteliktedir. Kadınların lehine yapılan yasal değişikliklerin, mutlaka bir fırsatı bulunup kadınların aleyhine kullanıldığının tipik örneklerinden bir tanesidir bu... *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*'nun yazarı Catharine A. MacKinnon'ın aynı süreci ABD'ye ilişkin olarak anlattığını söylememe gerek yok herhalde. Orada güzel bir değerlendirmesi var: “Eşitliği bile bize intikam olarak sunuyorlar” diyor. Biz eşitlik için mücadele ederken, eşitliği sağlıyoruz derken, bizden intikam alıyorlar! Elimizdeki haklar da gitmiş oluyor. Medeni Yasa sürecinde de böyle oldu.

Yine Medeni Yasa'daki eşit kusura göre şimdi çocukların velayetleri de anneden alınmaya başlandı. Kadınlar çocuklarından da olacaklar ve olmaya başladılar da... Yeni Medeni Yasa, aslında ev işi ve çocuk bakımının her iki eş tarafından beraber yapılmasını öngörüyor. “Eşler, evlilik birliği içindeki yükümlülüklerine para ve emek güçleri oranında katılırlar” diyor. Son derece net bir düzenleme bu. Demek ki, örneğin her iki eşin de çalıştığı evliliklerde ev işi ve çocuk bakımından her iki eşin de eşit derecede sorumlu olması gerekiyor.

Bir Yargıtay kararıyla, her iki eşin de çalıştığı bir evlilikte, erkek “çocukların üstü başı pislik içindeydi, çocuklar sağlıksız koşullarda yaşıyor, çocuklara iyi bakmıyor” diyerek karısı hakkında boşanma davası açtı ve karısına hiçbir tazminat ödemedi davayı kazandı. Çocukların velayetini de kendi üzerine aldı bu adam. Yani dava, başından itibaren aslında yeni Medeni Yasa'ya aykırı bir davaydı ve karar da yeni Medeni Yasa'ya aykırı bir karar oldu. Çocukların üstü başı pislik içindeyse, erkeğin de temizleme yükümlülüğü var. Yapmıyorsa, bunu yapmamış olan bir babaya, çocukların bu şekilde dolaşmasına izin veren babaya çocukların velayetini niçin veriyorsunuz?

AB'ye uyum çerçevesinde gerçekleştirilen gerek Medeni Kanun, gerek TCK değişiklikleri medyada kamuoyuna kadın lehine eşitlikçi yasalar olarak yansıtıldı. Yapılan değişiklikler bu şekilde ise kadın lehinedir diyebilir misiniz bu yasalara? Eskiden daha mı iyiydi ya da şimdi hâkim, yasal düzenleme ile daha mı rahat davranıyor? Verdiğiniz örnekteki gibi, eşitlik ilkesini bu şekilde uyguladığı zaman aslında kadın aleyhine bir durum mu oluşuyor?

Bir kuşak, hatta iki kuşak kadının hayatı tırpanlanmış oldu. Meclis'te söylenmiş bir sözdür bu: “En azından kızlarınız yararlanacak.” Bir zihniyet olarak yeni Medeni Kanun'un uygulanması 50 yıl ileriye atılmış durumda. Yasa çıkarma meselesinde, Türkiye'de çok tipik

uygulamalardan bir tanesidir. En güzel şeyler yazılır oraya. Medeni Kanun çok güzel oldu. Koruma emri de, eleştirsek de 4320 sayılı Kanun da çok güzel bir yasa; ama her zaman, Anayasa'da, Medeni Kanun'da, TCK'da kadınlar lehine yapılan değişikliklerde bir şeye çok dikkat etmek gerekiyor: O değişikliklerin, o güzel maddelerin uygulanmaması için mutlaka o yasanın bir yerine sağlam bir tıkaç konur. Anayasa'daki tıkaç, pozitif ayrımcılık ve kotanın konmamasıdır. Siz oraya istediğinizi yazarsınız, ama karar mekanizmalarında kadının olmasını engellerseniz onların hepsi kâğıt üzerinde tozlanan ya da havada uçuşan hoş ama boş temenniler olarak kalır. Anayasa'nın tıkaçı, kota hükmüne net bir şekilde yer vermemesi oldu. Medeni Kanun'un tıkaçı, evlilikte edinilen malların paylaşılmasıydı. Tabii ki ikametgâhı eşler beraber seçerler; çocukların velayeti konusunda eşit haklara sahiptirler, ailenin alacağı kararlarda; ailede reis yoktur, birlikte karar verilir, vs. Bunlar çok güzel hükümler; ama evlilik içinde edinilen mallar ve gelirler erkeğin üzerindeyse, ondan bir kuruluş hak talep edemiyorsan, "Bu evde değil, anneme daha yakın bir evde oturalım; çocuğun bakımına da yardım eder" dediğinde, sırf bu nedenle beş kuruşuz kapı önüne konulacaksa o hükümlerin hepsi kâğıt üzerinde kalır! Ailenin reisi de ekonomik gücü elinde tutan her kimse, o olmaya devam eder! Oysa Medeni Yasa'daki bütün yeni hakların kâğıt üzerinde kalmasını ya da 50 yıl sonra uygulanabilir olmasını garantileyen madde, evlilikte edinilen malların 1 Ocak 2002'den sonra paylaşılmasıdır ki, annem duyduğunda "Bu saatten sonra mezar yeri falan alırız ancak, onu da paylaşırız tabii" demişti mesela...

Medeni Yasa'da aile reisliği tartışılırken bile aslında (evli kadınların çalışma hakkı konusundaki muğlak düzenleme dışında) çok itiraz olmamıştı. Aile reisliği tartışılırken, bir tek MHP'li Mehmet Gül "Olmaz öyle şey, her topluluğa bir baş lazım, başsız topluluk olmaz, dolayısıyla aile reisliği kalkamaz" diye kendi faşizan siyasi görüşünü aile modeline de uygulamaya çalıştı. Her topluluğa bir baş lazım, yani topluluklar hiyerarşiler içinde yaşamak zorundadır. Kolektif hayatlar, sevgi, saygı, eşit haklar ve demokrasi temeline dayalı topluluklar olamaz, mutlaka ona bir şef atayacaksın mantığını anlattı. Onun dışında kimse pek ses çıkartmadı bu aile reisliği kaldırılırken bile Meclis'te... Ne zaman ki mal rejimine gelindi, hatırlarsınız koskoca Meclis çatısı altında, Trabzon Milletvekili MHP'li Orhan Bıçakçoğlu "Karılara yedirmeyiz!" diyerek sadece Türkiyeli kadınlara değil, tüm dünya kadınlarına hodri meydan dedi.

Bunun üzerine Meclis'i bastı kadın örgütleri. "Böyle şey söyleyemezsiniz" dedik. Bu lafı söyleyen Orhan Bıçakçoğlu bir düzenek hazırlamış: tepsilerle kırmızı karanfiller... Medyayı da çağırmış oraya, her gördüğü kadının eline çiçek tutuşturmaya, kadınları çiçekle tavlamaya

çalışıyor... Anında “önce mal rejimi maddesinde oyunuzun rengini ve bizden nasıl özür dilediğinizi göreceğiz” dedik ve çiçeklerini eline verip çekip gittik...

Yasa değişikliği sırasında Meclis'teki tartışmalar ve her şeyin eşit paylaşılacağı yeni mal rejiminin, mevcut evliliklerin 1 Ocak 2002'den önceki bölümüne uygulanmaması, sizce yasama erkinde nasıl bir zihniyeti açığa çıkarıyor?

Bu zihniyet son derece açık bir zihniyettir. Türkiye’de ve dünyada kadına yönelik şiddetle mücadelede, uluslararası belgelerde de kadına yönelik şiddetin ekonomik şiddeti de içerdiği pek vurgulanmaz, anılsa da ete kemiğe büründürülmesi konusu bence eksik bırakılmıştır.

Türkiye’de evlilikte gayrimenkullerin % 8,7’si kadınların üzerinde. Doğu Anadolu Bölgesi’nde kadınların % 93,5’inin tek kuruş geliri yok! Kadınların Türkiye’de en zengin olduğu bölge Ege Bölgesi. Orada da kadınların % 74,6’sının tek kuruş geliri yok! Bu tablo çok açık bir şekilde şunu gösteriyor ki, kadınların evdeki çalışması boşa gitmiş; boğaz tokluğuna çalışmışlar. Kadının tarladaki çalışmasının bütün geliri erkeklere ait olmuş. Sanayide, hizmet işlerinde çalışan binlerce kadın vardı bu ülkede. Bunların dışarıda çalışmasının geliri de demek ki erkeklerin üzerine geçmiş. Ayrıca, yasaların kadınlar söz konusu olduğunda nasıl kâğıt üzerinde bırakıldığını çok tipik olarak gösteren bir başka durum da şudur: 76 yıl uygulandı eski Medeni Yasa. Hani kızlar ve erkekler mirastan eşit pay alıyordu? Eğer gayrimenkullerin sadece % 8,7’si kadınların üzerindeyse, demek ki kadınlar bütün bu kazandıkları paraların ve emeklerinin karşılığını alamamakla kalmamışlar, miras paylarını da kaybetmişler. Bunun şiddet olmadan olması mümkün değil. Bunun kendisi bizatihi ekonomik şiddet! Zaten diğer şiddet biçimleri bu sonucu elde etmek için uygulanan şiddet biçimleri. Çok örnek görüyoruz: Bileziklerini almak için kadını öldüren “Namusumu temizledim” diyor. Dolayısıyla mal rejimi meselesi de, bu tablonun değişmemesi için, Meclis’te “Paraları karılara yedirmeyeceğiz” denerek bilerek, istenerek, küstahça tüm dünyaya ilan edilerek yapılmış bir şey. Sadece MHP’nin değil, koalisyon hükümetini oluşturan DSP ve ANAP’ın gerçek zihniyetini de çok net biçimde açığa çıkartıyor. Başka bir şeyi de ortaya çıkarıyor: O dönem muhalefette olan AKP, “var olan 51 milletvekilimizle arkanızdayız” demişti. Bütün AKP grup başkan vekilleri medya önünde konuşma yaptı. “Gelir gelmez bu maddeyi değiştireceğiz” dediler. O günlerin AKP grup başkan vekillerinden Mehmet Ali Şahin’in *Resmi Gazete*’de de yayımlanmış olan TBMM tutanaklarında bu konuyla ilgili yazılı muhalefet şerhi var. Ben yazsam o kadar güzel yazardım o muhalefet şerhini. Bugünün Başbakan Yardımcısı’dır Mehmet Ali Şahin... Ama AKP iktidarı iş başına geldiğinden beri bu konuda tek bir adım atmamıştır. Ana muhalefet

partisi CHP’li bazı milletvekilleri son derece iyi niyetli bazı değişiklik önermeleri verir, ama biz bugüne kadar Baykal’ın ağzından “Evlilik içinde edinilen malların eşit paylaşılması için mücadele edeceğiz” cümlesini duymadık. Çünkü güçlü olan, ekonomik gücü elinde tutan erkek seçmenlerini korkutmak ve kaçırmak istemiyorlar. Ve ayrıca kişisel olarak da kendi ceplerini kolluyorlar, paralarını ve mallarını kendi eşlerinden kaçırmıyorlar. Bu konu bu kadar net...

Peki Medeni Kanun’da 1 Ocak 2002 sonrasında geçerli olan mal rejimi kadınlara ne gibi haklar getiriyor?

1 Ocak 2002’den sonraki evliliklerde ve eski evliliklerin bu tarihten sonraki bölümünde (eğer eşler başka bir mal rejimi seçmediyse) kadının ev içindeki çalışmasıyla erkeğin ev dışındaki çalışması aynı ekonomik değerde kabul edilecek. Kadın ev kadınıysa (yani evde çalışıyorsa; çünkü yasa bunu da bir iş ve emek sayıyor), erkeğin dışarıdaki çalışması karşılığında bir gelir, bir mal elde edildiyse, onun değerinin yarısı kadınların olacak.

Başka önemli bir hak getiriliyor mu?

Aile konutu erkek üzerine kayıtlı ise, kadınlar nüfus müdürlüğünden alacakları ve hâlâ evli olduklarını gösterir nüfus sureti ve muhtardan alacakları halen o evde oturduklarını gösterir ikametgâh belgesi ile tapu dairesine gidip, hiç harç ödemedi “Burası aile konutudur” şerhi koydurabilirler. Üzerinde aile konutu şerhi olan konut, diğer eşin rızası olmadan ne satılabilir, ne ipotek edilebilir. Bu, yeni gelen önemli haklardan bir tanesi.

Soyadı Kimliğimizdir...

Hukuk oluşturma süreçlerinde erkek egemen zihniyetin kendini ele verdiği bir diğer alan da “soyadı meselesi”. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

“Türkiye’nin gelenekleri, görenekleri, toplumsal alışkanlıklar insan soyunun erkek cinsi üzerinden yürümesini gerektirdiği için evli kadın kocasının soyadını taşımak zorundadır” diyen Anayasa Mahkemesi kararının altında Cumhurbaşkanı A. Necdet Sezer’in imzasının da olduğunu hepimiz biliyoruz. Bu cümlelerin bir Anayasa Mahkemesi kararı olarak *Resmi Gazete*’de yayımlanmış olması bütün dünya kadınlarına hakarettir. Bir an önce geri alınıp düzenleme yapılması lazım. Kadın niye mecbur olsun evlendiği erkeğin soyadını taşımaya? Ama daha ileri bir şeyi anlatmaya çalışıyoruz biz feminist hukukçular: Sadece evli kadının

soyadı meselesi değil, bir de boşanan kadının durumu var; ayrıca kocanın da kadının soyadını alabilme hakkına sahip olması gerekiyor. Üçüncüsü, mutlaka ve mutlaka kadınlar çocuklarına soyadlarını verebilmeliler. Hatta soyadı bile değil, belki son ad kavramı olabilir. Belki üçüncü bir ad seçebilmeliyiz kendimize, ya da kendi kurmak istediğimiz aileye. Bunu tartışabilir olmak bir hak, yazılmasını sağlamak bir mücadeledir; bu sadece hukukçulara terk edilmeyecek kadar önemli ve yakıcı bir mücadeledir. Türkiye’de “evli kadın kendi soyadını da kullanabilsin” ile yetinmek isteyen kadınlar var; ama o kadının soyadı hayatı boyunca çocuklarından farklı bir soyadı olacağı için aslında kendi soyadını seçemeyecek. Çocuklarıyla aynı soyadını taşıyabilmek için çocuk doğurmak isteyen her evli kadın kocasının soyadını taşımak zorunda kalacak.

Bir ölçüde kimliğiniz değişiyor gibi...

Gibisi fazla! Diyelim ki 30 yıl evli kaldınız, üniversitede bütün kitaplarınızı kocanızın soyadı ile yazdınız, araştırmalarınızı kocanızın soyadı ile yaptınız ve sonra boşanıyorsunuz... Derhal, gençlik soyadınıza postalanıyor ve aslında yok ediliyorsunuz!

Evlenince soyadınız değiştirilerek geçmişinizden kopartılıyor ve kocanıza ait başka bir geçmişin, kendinize ait bir geçmişi olmayan bir eklentisine indirgeniyorsunuz. Mahalle, ilkokul, ortaokul, lise arkadaşlarınız sizi arasa nasıl bulacak? Zaten kendi aileniz bile size ailede geçici misafir, erkek çocuklarına da soyunun adını kalıcılaştıracak esas oğlan muamelesi yapmış durmuş. Sırf biriyle evlendiğiniz için artık onun oluyor, onun soyuna dahil sayılıyorsunuz. Tabii burada da iğreti bir sürgün hayatı sizi bekliyor... Diken üstündesiniz, çünkü evlilik bittiği anda, çok uzaklardan gelen bir paket gibi, zaten kopmuş olduğunuz hayata geri gönderileceksiniz. Bu sefer de evlilik sırasındaki hayatınızla bir bağınız kalmıyor.

Geçenlerde Meclis’te “soyadı” ile ilgili bir düzenleme yapılması gündeme geldi: kadının evlendikten sonra ya kendi soyadını ya da kocasınınkini taşıması ama bunu evlenirken baştan seçmesi. Bir de bu konuda Ayten Tekeli’nin açtığı dava sonucunda bir AİHM kararı ve Ankara’daki Asliye Hukuk Mahkemesi’nin verdiği bir karar var. Bir yasal düzenleme yapılabilir mi bu konuda?

Soyadı konusunda bence Türkiye’de örnek çalışmalardan bir tanesini daha yaptı kadın hareketi. Önce elimizdeki hukuki araçları iyi kullanıp ona yüklenmemiz gerekiyor; sonra yasa değişikliği için yeni kampanyalar yapmak, bütün bunları yaptıktan sonra, yine de sonuç

alamadıysak o zaman yasa değişikliği için kampanya yapmak lazım. Bazen diğer aşamaları atlayıp hemen “yasa değişsin”den ibaret bir talebe takılabiliyoruz. Bu da talebimizin bir an önce yaşama geçirilmesini sağlamak konusundaki enerjimizi başka bir alana kaydırıldığı ve beklentiyi yasa değişikliği gibi uzun bir sürece ertelettiği için bize zaman kaybettirebiliyor. Soyadı meselesi bunun tipik örneklerinden bir tanesi oldu. AİHM, evlilikten önceki soyadının kullanılabilmesine hüküm getirdikten sonra biz hukukçular kendi aramızda haberleştik. Davayı AİHM’e götüren Avukat Ayten Tekeli de birlikte çalıştığımız hukukçu arkadaşlarımızdan biri... Yasa değişikliğini filan beklemeyelim, hemen yeni nüfus cüzdanı çıkartılması için dilekçe verelim dedik. Çünkü usulüne göre imzalanmış uluslararası sözleşmeler, biliyorsunuz, Anayasa’nın 90. maddesi gereğince iç hukuk normu niteliğindedir. Yani çelişen bir yasa varsa uluslararası sözleşme uygulanır. Dolayısıyla o yasa “yok” hükmündedir. Bu durumda biz, hukuken zaten olmayan bir yasa maddesinin değişmesi için niye uğraşalım?

Nitekim kadın hukukçular bu konuda ısrar ettiği için Nüfus Genel Müdürlüğü özel bir yazı çıkartarak yasa değişikliğini beklemeden Av. Ayten Tekeli’ye eski soyadının olduğu kimliği verdi. Şu anda evli kadınlar evlilik öncesi soyadlarını kullanmak istiyorlarsa yasa değişikliğini beklemeye gerek yok. Bağlı oldukları nüfus müdürlüğüne gidip, Anayasa’nın 90. maddesi ve AİHM’in verdiği karar çerçevesinde kendi nüfus cüzdanlarını alabilirler.

Ama boşanan kadının soyadı, hâlâ yasada sorunlu bir madde olarak duruyor. Yasa yaparken bir başka ilginç süreç var Türkiye de: örneğin Medeni Yasa, TCK da aynı şekilde... Oturulur, İsviçre Medeni Yasası iyi denir ve aynen çevrilir. İsviçre Medeni Yasası’nın diğer maddelerine de bakmaya çalıştım, birebir aynı, aile hukuku dışındakiler birebir çevrilmiş. Aile hukukunda ise son derece özgün çalışmalar yapmış meşhur bilimadamlarından oluşan meşhur komisyonlarımız yıllarca... Örneğin, İsviçre Medeni Yasası’na göre eşler evlenmeden önce geriye dönük olarak 5 yıl süre ile malvarlığı ile ilgili kaçırma işlemi yaptılarsa bunlar iptal edilir. Bizde bir sapma ile bu süre 1 yıl olarak belirlenmiş. Türkiye gibi kayıtdışı ekonominin yaygın olduğu bir ülkede 1 yıl diyorsun. İsviçre’de, o kadar kayıtlı bir ekonomide 5 yıl diyorsan, Türkiye’de 10 yıl yapman gerek. Zaten adamlar boşanmayı kafaya koyduklarında öbür kadını hazırlamış, öbür evi hazırlamış, hatta öbür kadından en az 5-6 yaşına, okula başlama çağına gelmiş, okula yazdırmak için kimlik ihtiyacı olan bir çocuk oluyor falan... Maksat, eşinden mal kaçırmaksa, en çok gerideki 1 yıllık işlemler der, mallarını garantilersin!

Evet, İsviçre Medeni Yasası’nı satır satır aynen çevirmeye devam ediyorlar. Evlenme maddesi mi... Hemen evli kadının soyadı ile ilgili bir madde ekleyiveriyorlar, İsviçre’de olmayan,

İsviçreli erkeklerin nasılsa atladıkları!.. Evlenen kadın, kendi soyunun adını terk edip kocasının soyunun adını taşımalı! Bu çağda, bir yasada “evli kadının soyadı” diye bir başlığın olması bile iğrenç. Evli erkeğin soyadı diye bir şey yok... Demek ki özel bir durum. Özel bir durum varsa, kadın aleyhine bir şey var demektir mutlaka! Sonra, “boşanan kadının soyadı”: İsviçre Medeni Yasası’na göre; boşanan kadın, eğer isterse oranın nüfus müdürlüğü ayarında bir kuruma “Ben evlenmeden önceki soyadımı kullanmak istiyorum”, ya da, “Evlilik soyadımı kullanmaya devam edeceğim” ve hatta “Bir önceki evliliğimdeki soyadımı kullanacağım” diye bir beyanda bulunur, biter! 1010 maddelik yasayı birebir çevirmişizdir, ama Türkiye’de bu muhteşem yasa yapma, yani yasa çevirisi yapma işlemi sırasında kadınlarla ilgili kritik konulara gelindiğinde yapılan şudur: “Türkiye’nin koşullarında kocanın rızası olacak, kocaya zarar vermeyecek, eh bir de mahkeme kararı gerekecek ki, boşanan kadın, kocasının soyadını kullanabilirsin”. Serap Ezgü’nün davasını hatırlayalım: Eski kocası yerel mahkemede soyadını geri aldı. Yargıtay da onaylarsa, Serap kim olacak; ben tanımıyorum, ya siz?

Bir başka örnek, boşanma ya da ayrılık halinde aile konutunda çocuklarla birlikte kimin oturacağı konusuyla ilgili. Boşanmadan sonra, konut adamın üzerinde olsa bile, kadının yaşayacağı yeri yoksa o evde boşandıktan sonra, örneğin 10 yıl süreyle, kadın ve çocukların yaşamasına karar verebilir hâkim. Yanlış anlamayın, tabii ki İsviçre’de... Bizimkiler bunu çevirirken bu süreyi boşanma davasının bitişiyile sınırlı tuttular elbette ki... Yani bu kadar cinsiyetçi, bu kadar çıkarıcı ve bu kadar egoist erkek profesör, milletvekili ve siyasetçi ile yaşıyoruz bu ülkede!

Türkiye’de kadınlarla ilgili yasa yapma tekniği aynen bu şekildedir. Erkeklerin egemenliğini tehdit edecek bir şey varsa onlar derhal, Türkiye’nin koşullarına erkeklerin egemenliğini tehdit etmeyecek şekilde adapte edilir. Anayasa’dan sapmalar hep bu noktalardadır. Medeni Yasa değişikliklerinde bu şekilde oldu. TCK’da da aynı şeyler yaşanacaktı; ama kadın hareketi öyle güzel bir mücadele verdi ki, açıkçası tasarının bütünü yeniden yazılmak zorunda kaldı; eski tasarı olduğu gibi tarihe gömüldü. Tasarının birçok bölümü, bizlerin taleplerine, birçok başka ülkeye ve uygulamaya bakılarak yeniden yazıldı. Ama TCK’nın tıkcacının nerede olduğunu sanırım artık siz de tahmin ediyorsunuz!

TCK’ya geçmeden... Sizce yeni Medeni Yasa’da tam eşitlikçilik amaçlanıyor mu? Hâlâ eşitliğe aykırı maddeler var mı? Varsa hangilerini önemli buluyorsunuz?

Medeni Yasa'da tam eşitlikçilik amaçlanıyor. Ama sapmalar ve tıkaçlar yasanın ruhunu mahvediyor. Çalışma hakkı konusundaki madde “çalışan eş, ailenin refahını ve diğer eşin huzurunu göz önünde bulundurur” diyor. Bu düzenleme oluşturulurken bazı kadın örgütleri ile birlikte protesto etmiştik. Çünkü biz biliyoruz ki, Türkiye gibi geleneksel anlayışın olduğu ülkelerde hiçbir kadın “Kocam belediye otobüsü şoförlüğü yapıyor. Her gün yüzlerce genç ve güzel kadın inip biniyor ve ben kocamı kıskanıyorum” diyerek onun belediye otobüsü şoförlüğü yapmasını engellemek amacıyla boşanma davası açmaz ya da aile mahkemesinden tedbir kararı verilmesini, kocasının bu yüzden meslek değiştirmesini istemez. Ama Türkiye’de bir kadın bunu yaptığında milyonlarca erkek, kadının çalışma hakkını engellemek için uğraşır. Bu mahkemeler de, onların bu talebini haklı bulur! O yüzden çalışma hakkıyla ilgili madde sorunlu...

Evli ve boşanmış kadının soyadı ile ilgili maddelerin yanı sıra çocukların soyadı ile ilgili madde de problemlilerden biri. Çocukların soyadı meselesi, Türkiye kadın hareketinin asla taviz verebileceği bir konu değil, kadınların taviz verebileceği bir konu değil.

Sonuçta, evlilikte edinilen mallar, kadının çalışma hakkı, kadının ve çocuklarının soyadı... Bence bunlar son derece önemli handikaplar yeni Medeni Yasa’da. Sanırım farkındasınızdır, bütün bu maddeler, diğer hükümlerde ne yazarsa yazsın, “kadınların kimlikleri, emekleri ve de bedenlerinden kopartıp aldığımız çocuklar bizim malımız, mülkümüzdür” diyen, kadınların tapusunu erkeklerin eline veren ve kadınları, erkeklerin soylarını devam ettirecek çocuklar doğuran kavanozlar yerine koyan bamteli maddelerdir. Tekrar etmek pahasına söyleyeyim: İşte bu, benim “ekonomik şiddet” kavramıyla anlatmaya çalıştığım şeyin ta kendisidir. Zaten kadınlar ve erkekler arasındaki asıl mesele de, bence, yüzyıllardır ve tüm dünyada budur!

Buradan çok rahatlıkla, kadın hareketinin taleplerinin %80’inin üzerinde bir bölümünün kabul edildiği TCK’ya geçebiliriz. Çünkü oradaki tıkaç da, “namus” meselesidir. Ve namus kavramı, bence doğrudan doğruya, kadınların bedenleri, emekleri ve kimlikleriyle bir bütün olarak erkeklere ait olmasını sağlayan bir müessesedir ve tamamen maddi çıkarılara dayalı bir kavramdır. Bana öyle geliyor ki, “namus” meselesi de, epeyce “ekonomik” bir meseledir!

TCK Değişiklikleri Neyi Değiştirdi?: Ataerkinin Mabedi Hâlâ NAMUS

TCK değişikliklerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce mevcut düzenlemeler kadınların taleplerini tam anlamıyla yansıtıyor mu?

Yasa yapma süreçlerinde kadınlar lehine değişiklikler söz konusu olduğunda bir takım hukuki tıkaçların devreye girdiğinden söz etmiştim. TCK değişikliklerinin tıkaçı da namus oldu. İktidar partisi, muhalefet partisi, hiç kimse namus kavramı ile yüzleşmek istemediği, namus kavramını tartışmak istemediği için, TCK'ya bir namus tıkaçı getirip koymuş oldular. Tabii ki çok güzel hukuki değişiklikler yapıldı. Evlilik içi tecavüz suç oldu. Kadına yönelik şiddete ilişkin cezalarda bunu önleyici ağır hükümler getirilmiş oldu vs... Ama asıl önemli olan nokta, kadınların hayatlarına, bedenlerine, cinselliklerine, kimliklerine ve hatta emeklerine, kadınları namus kontrolü içerisinde tutarak el konulmasıydı. Bununla yüzleşmediğiniz zaman kadına yönelik şiddet ve sadece şiddet değil, eşitsizlik ve ayrımcılık ile de ciddi anlamda mücadele etmiyorsunuz demektir. Ve nitekim TCK'da kalan 7-8 madde, namus ve bekâret konusundaki tabunun aynen sürmekte olduğunu gösteren maddelerdir.

Örneğin, 15-18 yaş arası gençlerin kendi rızalarıyla girecekleri cinsel ilişkiye hapis cezasını içeren madde... Kadın örgütleri olarak biz bu maddeye karşı çıktık. Türkiye'de, eğer zorunlu koşullar varsa, 16 yaşında hâkim kararıyla evlenilebiliyor. Normal koşullarda 17 yaşında hakim kararıyla evlenilebiliyor. 18 yaşa kadar cinsel ilişki sınırı koymak ne demek bu ülkede? Sen 17 yaşında evlenebilirsin, 18 yaşından önce cinsel ilişkiye girersen suç işlemiş olursun diyorsun. Flörtü fahişelik olarak değerlendiren zihniyet! Anayasa'ya, insan haklarına, her şeye aykırı. Bu madde kız çocuklarının namusunun kontrolü için konmuş bir maddedir. Biz buna itiraz ettiğimiz zaman altkomisyon üyesi CHP'li bir milletvekili "Hülya hanım siz ne diyorsunuz, biz buna onay verirsek, yarın gazetelerde 'CHP liselerde fuhuşu serbest bıraktı' diye manşetler atılır. Bizim partimiz bunu kaldıramaz" demişti. İşte bu yüzden namus kavramı çok önemli ve TCK'da ciddi bir tıkaçtır. Namus kavramıyla yüzleşilmediği sürece aile içi şiddet bir yana, kadın cinayetlerinin önünü almak mümkün değildir.

Bu yıl kadın hareketinin gündemini meşgul eden bir diğer konu da kadın intiharları oldu. Batman'daki kadın örgütleri ve Van Kadın Derneği'nin araştırmalarına göre bölgede TCK'daki cezaların artırılması sonrasında kadın intiharlarının artış gösterdiği tespiti yapıldı. Bu veriler sizce kadınların, namus adına öldürülmeyip intihara zorlandığını mı gösteriyor?

Kadın intiharları hep vardı. Giderek artıyor, artarak da gidecek. Ne kadar arttığına dair bilimsel bir araştırma yok ortada. Ama 10 yaşındaki bir çocuk neden intihar etsin? Namus cinayeti denen şeylerin önemli bir bölümünün arkasında aslında ensest, çocukların cinsel

istismarı var. Bu çocuklar büyüyüp bunu söyleyebilecek duruma geldikleri noktada susturuluyorlar. Kadınlar öldürülerek, tecavüzcü erkeklerin hayatları kurtarılıyor.

Çok önemli bir bölümünün altında da kadına kalan mirasa, kadının varsa ekonomik gelirine el koymak, kadının hayatını ekonomik olarak da kontrol etmek var.

Kadın ailenin istemediği biriyle evlendiğinde ya da ailenin istediği biriyle evlenmeyi reddettiğinde işlenen namus cinayetleri de tipiktir. Çünkü aile kadını bir mal, değişim değeri olarak gördüğü için, kendi parasını, başlığını alarak kadını evlendirmek istiyor; kadın buna itiraz ettiği için bu cinayetlere kurban gidiyor.

Hepsinin altında, son derece egoist, bencil, çıkarıcı yaklaşımların olduğunu görüyoruz. Hepsinde de kaza süsü vermek, intihara zorlamak... Örneğin Güldünya'da da böyle olmuştu, kadının önüne kabloları getirip koymuşlardı; Güldünya reddetmişti intihar etmeyi. Traktörün altına atıp kaza süsü vermek, yemeklerine fare zehri karıştırmak gibi yöntemler, namus cinayetlerinde denenen klasik yöntemlerdir. Yeni bir şey değil bu. TCK çıktı diye artmadı, *Batman'da Kadınlar Ölüyor* diye kitaplar var bu ülkede.

Ceza yaptırımının artması, cinayetlerin işlenmesi noktasında caydırıcı olup intiharların artmasına sebebiyet vermiş olabilir mi?

Kadınların üzerinde intihar et baskısının artmış olması kuvvetle muhtemel. Ama namus cinayetlerinin artmasında da etkisi var. Çünkü öyle bir namus kavramı koyuyor ki sistem kadınların ve erkeklerin önüne, siz cezayı ağırlaştırırsanız da, o kavramla yıkadığınız beyinler o tetikleri çekmeye devam edecek. Sen bizzat o kavramın kendisini tartışmadığın ve insanlara, uğruna yaşamaya değer, cezaevlerinde sürünerek heba etmek istemeyeceğin bir hayat sunmadığın sürece... İş yok, meslek yok, gelecek yok... “Bir tek onurum var, onun için yaşıyorum” diyor. “Sen onurun için bunu yapmalısın” diyen bir toplumsal mekanizma ile karşılaştığında hiç düşünmeden o tetiği çekebiliyor. Onlara başka bir hayat sunamadığınız sürece, namus cinayetlerini ortadan kaldıramazsınız.

Namus cinayetleri arttı. İşin kötüsü, biz uyarıydık da yetkilileri: namus kavramına, bekâret kavramına bu kadar takılırsanız, bunlar tabu olarak kalırlarsa, bu cinayetler patlayacak diye... En son olayda gördük: Bursa'da Almanya'dan gelen bir genç kız, parkta erkek arkadaşıyla oturduğu için, erkek kardeşinin arkadaşı tarafından vuruldu, bizim oraların töresi budur diye...

Geçen yıl biliyorsunuz, TCK'da hayasızca hareketler vs. tartışılırken Samsun'da Belediye Zabıtası kendisine “ahlak polisi” rolü biçip el ele dolaşan çiftleri taciz etmeye başlamıştı. Namus kavramıyla yüzleşmediğimiz sürece bütün bir toplum, başkalarının –özellikle kadınların- hayatına kendini “bekçi” ilan etme hakkını buluyor. Birkaç gün önce Hatay'da oldu: mahalledeki bir kadının yaşadığı eve erkek girip çıkıyor diye, mahalleden bir genç iki kişiyi öldürdü. Oysaki bu ülkenin adaleti, polisi, jandarması var; ortada bir suç varsa onlar ilgilenir!

Ayrıca başka bir şey daha var: bu namus kavramı bu kadar allanıp pullanıp, yere göğe konamaz hale getirilince, kadınların da aklı şaşmaya başladı. Üçüncü örnek oldu herhalde bir yıl içerisinde izlediğimiz: şimdi kadınlar adamları öldürüyor. Başka biriyle yaşıyor diye adamı vuruyor, “namusumu temizledim” diyor. Kadınlarda “yanlıslarda eşitlik” anlayışı yerleşiyor: “Onunki namus ise, benimki de namus” diyor. Onunki meşru, bütün toplum ona ne iyi adam diyor, cezaevinde aslanlar gibi karşılanıyor. Kadın da, benimki de namus diyor. Şimdi yanlıslarda eşitliğin kadınları götürdüğü yer bu... Namus, kadınları iki şekilde öldürmeye başladı yani: biri katil edip müebbetle mahkûm ederek, ya da kendisi doğrudan öldürerek.

Yasalar, ne kadar caydırıcı olacağını, bütün bir toplum tarafından bilindiğinde ve etkili biçimde uygulandığında gösterir. Türkiye medyasının, Sibel Kekilli'nin Almanya'da yaşayan babasını, “Kızınız porno filmde oynamış, bunu namus meselesi haline getirecek misiniz?” diye sıkıştırıp, neredeyse “öldür! öldür!” diye yaygara koparmasının ardından, Kekilli'nin babası şunu söylemişti: “Ben burada bunu yaparsam, 15 yıl hapis yatarım ve benim bakmak zorunda olduğum bir karım ve çocuklarım var.” Yasaların insanların bilincindeki etkisine, caydırıcılığına bir örnek bu.

Dünyada durum nasıl? En gelişmiş ülkelerde bile kadınlar kıskançlık vs. nedenlerle öldürülüyor...

Neredeyse tüm dünyada gizlenmeye çalışılan çok önemli bir gerçek. Bu gerçeği artık herkesin görmesi ve kabul etmesi gerek: Dünyadaki cinayetlerin neredeyse %90'ında kadınlar öldürülüyor! Yani “insan öldürme” deneni, “cinayet” deneni suçlar, aslında kadın öldürme suçu. Kasıtlı cinayetlerin neredeyse tümüne yakını, cinsiyet adına uygulanan en uç şiddet biçimi olan kadın öldürme. Ve bu şiddetin yine ezici çoğunluğu kadınların duygusal ilişkide bulunduğu erkekler tarafından gerçekleştiriliyor. Sözün özü: kadınlar tüm dünyada kitleler halinde katlediliyor. İşin acısı, neredeyse tüm ülkelerde hukuk sistemleri, hem bu gerçeği

gizliyor, hem de kadınları öldüren erkeklerin ceza almadan ya da en az cezaıyla kurtulmasını sağlamak için uğraşiyor. Bu gerçeği teyit eden sadece bir örnek vereyim: 10-11 Temmuz 2006 tarihlerinde Ankara’da yapılan AB Taiex seminerinde İspanya Hükümeti’nin Kadına Karşı Şiddet Özel Delegesi Encarnación Orozco Corpas’ın verdiği resmi istatistiklere göre, İspanya’da 2005 yılı insan öldürme suçları incelendiğinde ölenlerin %92,41’inin kadınlar olduğu görülüyor ve bunların %82,19’u kocaları ya da eski kocaları tarafından öldürülmüş. 2006 rakamları daha da korkunç: %95,24 kadın ölümü ve %75 oranında koca ya da eski koca tarafından.

İspanya’nın yeni sosyalist hükümeti, Başkan Zapatero’nun da özel çabalarıyla yeni bir yasal sistem getirdi bu konuda. Bir yıldır uygulanan bu küresel korunma önlemleri sisteminde öncelik mağdurun korunması ve durumunun iyileştirilmesi, faile yaptırımların artırılması ve önleme bilincinin oluşturulması. Size ülkemiz açısından çarpıcı bir istatistik daha vereyim: Henüz bir yıldır uygulanan bu yasa, 2006 ortası itibarıyla nüfusun %73,5’i biliyormuş! Yasaları uygulama kararlılığının önemli bir göstergesidir: biliniyor mu, caydırıcı olacak mı, ne kadar caydırıcı oluyor diye sürekli gözlemek, araştırma yapmak. Bırakalım 4320’nin, TCK değişikliklerinin bilinip uygulanmasını; kadına yönelik şiddetin ne durumda olduğunu gösteren tek bir resmi, bağlayıcı araştırması, istatistiği, envanteri olmayan Türkiye açısından durumun ne kadar vahim olduğu ortada değil mi?

Çetin Bir Sınavın Eşiğinde: Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Artık Bir Devlet Politikası

4320 sayılı Kanun, Medeni Kanun ve TCK’da gerçekleştirilen kadınlar lehine değişikliklerin dahi uygulama sorunlarıyla karşı karşıya olduğu, mevcut yasaların kadınlar lehine somut karşılıklarının olabilmesinin önünde “tıkaç”ların varlığı göz önünde bulundurulacak olursa, 4 Temmuz tarihli “Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler” başlıklı Başbakanlık Genelgesi’ni nasıl değerlendiriyorsunuz?

Genelgenin en önemli özelliği, kadına yönelik şiddetle mücadelenin, kadınlara karşı ayrımcılığın kaldırılmasının bir devlet politikası olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmesi; ve bunu Başbakan söylüyor. Bu çok önemli bir adımdır. Türkiye’de ilk kez böyle bir şey yapıldı. Genelgede belirtilen başlıca konuları şu şekilde sıralamak mümkün: Kadın-erkek eşitliğine aykırı uygulamalar ve yasal düzenlemeler kaldırılmalı, toplumda kadın ve erkek

eşitliği sağlanıncaya kadar kadınlara pozitif ayrımcılık yapılması bir devlet politikası olarak kabul edilmeli. TBMM bünyesinde daimi bir Kadın-Erkek Eşitliği Komisyonu kurulmalı. Kadın-Erkek Eşitliği Çerçeve Yasası çıkartılmalı, vb... Bu çok önemli Genelge konusunda tartışmalar var, sürüyor ve sürececek de. Bu konuda iktidarın samimiyetini bir kez daha sınama şansı bulacağız.

Genelgenin ana hatlarıyla olumlu bir adım olduğunu söyleyebiliriz. Mutlaka eksik yerler vardır, ekleriz, düzeltiriz; zaten bizim işimiz daha da ilerisini, iyisini istemek, bunun ilerisi de elbette vardır. Fakat bence kadın hareketinin içinde uğraşırken çok basit bir cümleyi sürekli kafamızın içinde çevirmekte yarar var: “Benim karım evde oturup çocuklarıma bakacak”. Bu cümlelerin içerisinde kadınların toplumdaki iş bölümü, kamusal alan-özel alan ayrımı, aile içi geleneksel işbölümü (ev işlerini, çocuk bakımını kadınlar yaparlar, erkekler dışarıda çalışırlar), kadının ve çocukların sahibinin erkek olması, “benim çocuklarım, benim karım...” meselesini çok iyi ifade eden bir cümledir. Kadının evdeki emeğinin, kadınların bedenlerinin kontrolünün erkeklere ait olduğunu açıkça gösteren bir ifadedir aynı zamanda. Bu çerçevede “namus” denen kavram aslında bir mülkiyet ilişkisidir. Bekâret de bu mülkiyet ilişkisinin kontrolünü sağlayan zardır. Kontrol dışında bekâretin kaybı namus cinayetlerinin işlenmesinin nedenlerinden biridir. Zar da bekâreti kontrol eder.

6 Temmuz tarihli şiddete karşı genelge, namus ve töre cinayetlerinin önlenmesine yönelik tedbirler içeriyor. İyi hoş ama iktidarıyla, muhalefetiyle, sol örgütleriyle, sağ örgütleriyle, sendikalarıyla bütün bir toplumun namus, bekâret, insan soyu gibi kavramlarla, aslında cinsiyetçi hayat kurgusuyla yüzleşmesi gerekiyor. O cümlelerin her bir ögesiyle yüzleşmek gerekiyor. Namus kavramıyla, bekâret kavramıyla, kadınların emeği kime hasredilecek, kadınlar itaat ve hizmet etmek zorunda mı bir cins olarak? Asıl olarak bu kavram sorgulandığı zaman şiddeti ortadan kaldıracabileceğiz. Kavramlara hiç dokunmadan “Aile içi şiddet kötüdür, uygulanmasın ama kadınlar da namuslu olsunlar, kadınlar itaatte kusur etmesinler” mantığıyla, geleneksel cinsiyetçi işbölümü ve ahlakçı ve cinsiyetçi kontrol mekanizmaları bütün toplumda, kadınların ve erkeklerin zihinlerinde aynen kalsın diyorsan, o şiddet bitmeyecek. Aynen kalacak. Senin yasaların da, genelgelerin de kâğıt üzerinde kalacak, açacağın danışma merkezlerin de dolup dolup taşacaktır şiddete uğrayan kadınlarla. Asıl olarak yapılması gereken bu kavramlarla yüzleşmek ve kavramları kadınların ve erkeklerin zihinlerinden çıkarmaktır.

54 kadın örgütünün üye olduğu Kadın Platformu 6 Temmuz'da Ankara'da Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Nimet Çubukçu ile Genelge üzerine bir

görüşme gerçekleştirdi. Görüşmenin ardından kadın örgütlerinin imzasıyla yayımlanan mektupta görüşmeden çıkan üç somut karar şu şekilde ifade ediliyordu:

- * 4 Temmuz 2006 tarihli ve 2006 / 17 sayılı Başbakanlık Genelgesi'ni hem içerik, hem de uygulama açısından ele alıp takip edecek İzleme Kurulu'nda kadın hareketinden temsilcilerin de yer alması,
- * Kadın Platformu ile üç ayda bir düzenli olarak toplanılması ve toplantıların, bu örgütlerin kendilerinin belirleyeceği bir koordinasyon eliyle organize edilmesi,
- * Çeşitli bölgesel toplantılar düzenlenerek kadın örgütlerinin kendi yerlerinde Bakanlık'la ilişki içinde olmasına olanak yaratılması.

Siz Bakan ile gerçekleştirilen bu görüşmeyi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Öncelikle belirtiyim ki, tarihi ve önemli bir toplantıydı. Çeşitli hükümet dönemlerinde bakanlarla kadın örgütleri zaman zaman tabii ki toplantılar yaptılar, yapacaklar da... Ama bu toplantıyı onlarla karıştırmamak gerek. İlk kez bu konuda bir platform oluşturuldu. Bakanlık ve Platform arasında ortak gündemli ve periyodik bir işbirliği süreci yaratılmaya çalışılıyor. Biliyorsunuz bakanla kadın örgütleri arasında bir ceza davası vardı. Ve Sayın Bakan, bakanlığa getirilmeden önce de, getirildikten sonra da, "biz muhafazakâr demokratız ve bizim muhafazakârlığımız aile konusundadır" diyen bir hükümetin, bu çizgisini en iyi temsil etmeye çalışan milletvekillerinden biriydi. AKP'nin "muhafazakâr aile modeli" ile neler anlattığını bu söyleşinin sınırları içinde tartışamayacağız ama, kadınlar için hiç de hayırlı olmadığı açıktı. TCK kampanyası sırasında hükümetten gelen, "buradaki bir avuç marjinal kadın, Anadolu kadını temsil etmiyor" laflarını hatırlarsınız... O dönemki projeleri, yıllardır bu alanda mücadele eden kadın örgütlerini bir yana itip kendi "muhafazakâr" anlayışları çerçevesinde örgütleyecekleri yeni bir hareket yaratmaktı. Ama başaramadılar. Henüz. Bu nedenle kadın örgütlerinin önemli bir bölümü Sayın Bakan göreve getirildikten sonra, acele protestolara girişmeden bekleyip icraatlarını izleme yolunu seçmişti. Ancak, 12 Şubat 2006 günü *Hürriyet* gazetesinde yayımlanan bir röportajı bardağı taşıran damla oldu. Ve 55 kadın örgütü ortak bir basın açıklamasıyla Bakan'ı protesto ederek, bu konularda yüz yüze görüşmek için kendisinden randevu talep etti. Dikkatinizi çekmek istiyorum, istifaya davet etmedi. Bakan açısından önemli bir şans ve fırsattır bu...

Ayrıntılarını geçeceğim, tatsız bir süreçten sonra gerçekleşti 6 Temmuz toplantısı. İlk olmanın verdiği bir gerginlik de vardı. Platform toplantıya ilişkin değerlendirmesini ve

özellikle de sorunuzda belirttiğiniz noktalardaki beklentilerini içeren bir değerlendirme yazısını toplantının hemen arkasından Bakanlık'a gönderdi ve ikinci toplantının 6 Ekim 2006 ya da ona yakın bir tarihte olması dileğini ilettili. Sonucu hep birlikte göreceğiz.

Bence kadın hareketi açısından da, devletle, devlet içindeki kadın bakanlığı ile yeni bir iletişim zemini yaratılması açısından da önemli bir uğraktayız şu anda. Bizler açısından da bir şans ve fırsat var elimizde. Dilerim, kadın hareketi içinde kimi tartışmalara boğulmadan bu fırsatı değerlendirebiliriz.

Bence, kadın hareketindeki kimi arkadaşlarımız, hareket olarak şu anda ulaştığımız gücü tam olarak göremiyorlar. Bakanlık'ın kurulduğu ilk günlerden farklı olarak, dev kampanyalar ile kendini tüm bir topluma kabul ettirmiş muhteşem bir hareket var Türkiye'de... Eskiden olduğu gibi, "aman bir kadın bakan olsun da, ne olursa olsun, biraz destekleyelim, derdimizi anlatmaya çalışalım, zamanla olur" noktasında değiliz artık. Sadece kadın bakanlığına değil, kadın hareketinin bunca yıllık emeği sayesinde artık birçok önemli pozisyona kadınlar getirilmeye başlandı. Anayasa Mahkemesi, Danıştay Başkanlığı vb... Bu koltuklara oturan kadınların, kadın hareketi içinden gelmesini ya da en azından kadın hareketinin taleplerine kulak vermesini beklemek hakkımız. Hâlâ gözümüzün içine baka baka, "kadınım ama beni erkekler seçti..." diyerek, sadece biyolojik olarak kadın olduğunu ve aslında erkeklere hizmet etmeye devam edeceğini ima eden, göreve gelir gelmez kendini bu misyona layık gören, erkeklere teşekkürü vazife bilen kadınlara en küçük bir tahammülümüz kalmadı. Eskisi gibi tek tek kimi örgütler ya da kadınlar olarak değil, hep birlikte, hareketin ortak bir talebi olarak bu konuda yeni bir sayfa açmalıyız artık.

6 Temmuz toplantısı bu konudaki kararlılığımız açısından da bir sınavdı aslında. Ve Selma Acuner'in sürece dair ifadesiyle "yapıcı sabırsızlığımızın" bir göstergesi... Umarız devamını da aynı kararlılıkla getirebiliriz hep birlikte.